

Ali je populacija pribe *Vanellus vanellus* na Ljubljanskem barju pred zlomom?

Is the population of the Northern Lapwing *Vanellus vanellus* at Ljubljansko barje on the verge of a total collapse?

Davorin TOME

UVOD

Priba *Vanellus vanellus* je v Evropi splošno razširjena, ne gnezdí le na skrajnem severu in jugu celine. Velja za neogroženo vrsto, čeprav je v polovici držav zabeleženo upadanje njenega števila (HAGEMER & BLAIR 1997, TUCKER & HEATH 1994).

V Sloveniji je priba dokaj pogosta vrsta. V obdobju popisovanja za atlas gnezdilcev smo jo odkrili v petini vseh kvadratov, njena populacija pa je bila ocenjena na 2000 - 3000 parov. Večina osebkov je bila odkritih v SV delu Slovenije, drugi na Ljubljanskem in Cerkniškem polju. Zunaj omenjenih območij so bili najdeni le bolj ali manj posamezni gnezdeči pari. Populacijsko in geografsko se vrsta razširja (GEISTER 1995), zato je, podobno kot v Evropi, Rdeči seznam ne omenja (BRAČKO et al., 1994).

V delu predstavljam podatke štetja gnezdečih prib na delu Ljubljanskega barja.

OPIS OBMOČJA IN METODE

Ljubljansko barje je okoli 160 km² velika ravnina na nadmorski višini 290 m. Večina površine je antropogeno uravnana. Na kaki polovici površine so travišča, četrtnina so njive, drugo pa naselja, gozdovi in grmišča (SOVINC, TOME, TRONTELJ 1998). Obravnavano območje v tem prispevku je omejeno le na V del Barja, ki meri okoli 49 km².

Štetje prib je potekalo v okviru terenkega dela za lokalni atlas gnezdilcev Ljubljanskega barja (metodo glej v: So-

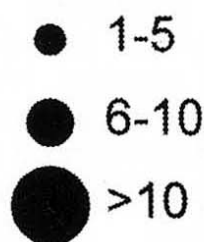
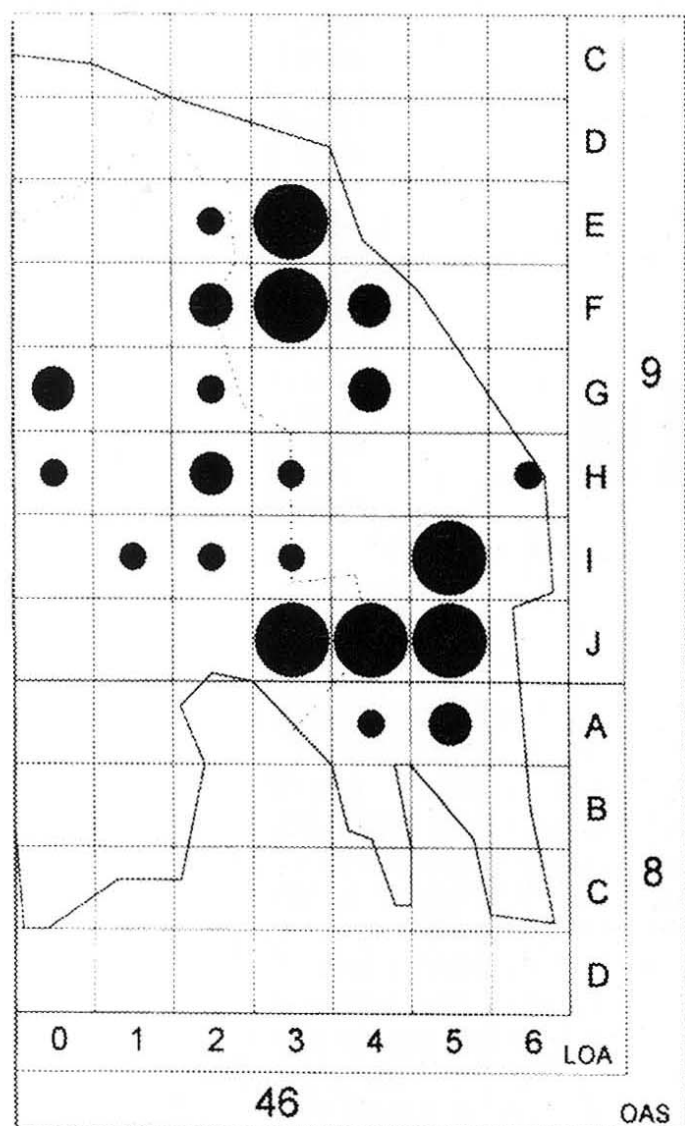
VINC, TOME, TRONTELJ 1993) od aprila do vključno junija med letoma 1990 in 1992. V letu 1998, nekako po sedmih letih, sem celotno območje med 18.4. in 10.5. ponovno pregledal in pribe preštel po isti metodi kot pri prvem popisu. Zaradi različnih popisovalcev v obeh obdobjih dopuščam možnost določenih razlik v rezultatih, ocenjujem pa, da na ugotovitve bistveno niso vplivale.

Na manjši površini (okoli 25 ha) S od Matene, znotraj kvadrata 46/9/H0 lokalnega atlasa, sem v drugi polovici aprila ali prvi polovici maja gnezdeče pribe prešteval vsako leto od 1988 do 1998. Število sem ugotavljal enkrat do trikrat letno, in sicer na dva načina: ob prihodu sem preštel vse osebe, ki so valili (ali so vsaj dajali takšen vtis), potem sem območje še prehodil in preštel vse osebe v zraku, za število gnezdilcev pa vzel polovično vrednost. Za število gnezdilcev v posameznem letu sem vzel največjo vrednost, dobljeno z eno izmed obeh metod. V večini primerov je bila to metoda štetja ptic v zraku.

Do leta 1991 so bila na površini intenzivno preiskovanega območja samo travišča, zgodaj spomladi leta 1992 pa je lastnik kako polovico površine spremenil v njivo, na kateri je od tistega leta naprej prideloval koruzo.

REZULTATI

V začetku 90-ih let je bilo na V delu Ljubljanskega barja preštetih 155 gnezdečih parov prib (slika 1). Od 49 preiskanih kvadratov s površino 1 km² so gnezdi- le v 21. V kvadratu z največjo gostoto je

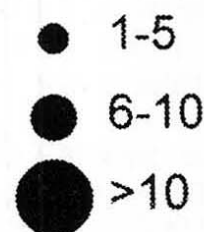
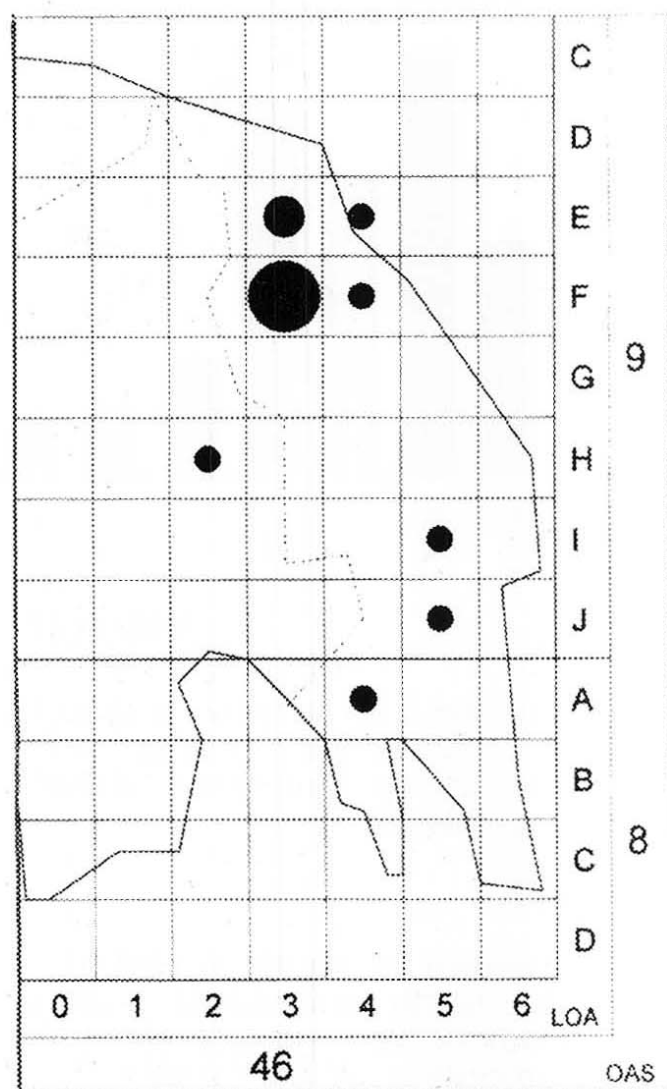

Slika 1: Razširjenost pribe na V delu Ljubljanskega barja v obdobju 1990- 1992. Velikost kroga ponazarja število gnezdečih parov.

Fig. 1: Distribution of the Northern Lapwing in E part of Ljubljansko barje during 1990 - 1992, with dots indicating different numbers of breeding pairs.

gneznilo 16 parov, na celotni površini pa je znašala gostota 3,2 para na km². Izrazitih kolonij ni bilo, opazni pa sta bili dve območji povečane gostote.

V popisu leta 1998 je bilo na V delu Ljubljanskega barja prešteti 40 gnezdečih parov (slika 2), ki so gnezdili v 8 kvadratih. Največ sem našel 11 parov v

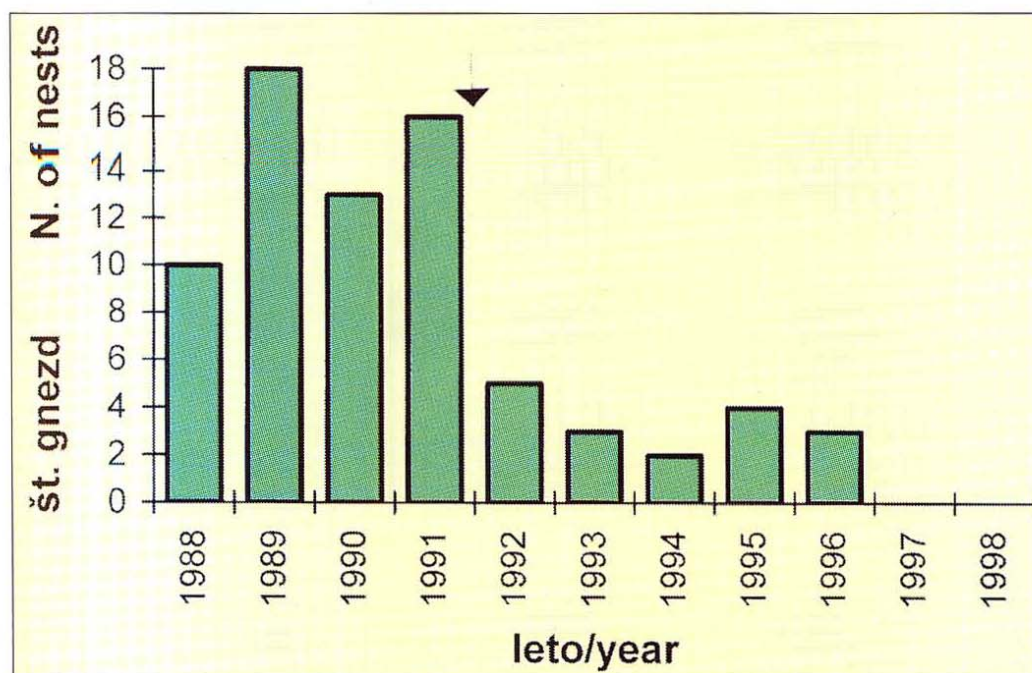

Slika 2: Razširjenost pribe na V delu Ljubljanskega barja v letu 1998. Velikost kroga ponazarja število gnezdečih parov.

Fig. 2: Distribution of the Northern Lapwing in E part of Ljubljansko barje in 1998, with dots indicating numbers of breeding pairs.

enem kvadratu, gostota na celotni površini pa je bila 0,8 para na km².

Na intenzivno raziskovani površini je v letih od 1988 do 1991 gneznilo v povprečju 14 parov prib na leto (od 10 do 18 parov; povprečna gostota = 56 parov/100 km²). V petletnem obdobju od 1992 do 1996, po nastanku njive, so gnezdili v povprečju 4

Slika 3. Ocena števila gnezd na 25 ha veliki površini. Puščica označuje leto, ko je bila okoli polovica površine spremenjene v koruzno njivo.

Fig. 3: An estimate of the number of nests in some 25 ha large area of Ljubljansko barje, with arrow indicating the year when about a half of this tract of land was transformed into a maize field.

pari na leto (od 2 do 5 parov; povprečna gostota = 16 parov/km²). V letih 1997 in 1998 pribe na obravnavanem območju niso več gnezstile (slika 3).

DISKUSIJA

Priba gnezdi v odprti pokrajini, po večini na nizkih nadmorskih višinah. Njena tradicionalna gnezdišča so raznovrstna mokrišča, od barij in močvirij do obalnih travšč (HAGEMELER & BLAIR 1997). Z izsuševanjem le-teh in kasnejšim spreminjanjem v intenzivne poljedeljske površine se jih vse več preusmerja na gnezdenje na njivah. Čeprav je sprva morda še kazalo, da je prilagajanje na povsem antropogeno vzdrževane habitate uspešno (TRILAR 1983), danes vidimo, da ni tako. Na intenzivno oskrbovanih površinah, kamor v prvi vrsti sodijo njive z različnimi kulturami, pribe ne morejo vzgojiti dovolj mladičev za ohranjanje stabilne populacije. Najpomembnejši razlog slabega gnezditvenega uspeha je uničenje gnezd z mehanizacijo, sledita večja ranljivost pred predatorji in zaradi biocidov zmanjšana količina hrane (BERG 1991). Vse tri razloge pa lahko štejemo k posledicam spremembe habitata. Ob takšnih ugotovitvah se seveda lahko vprašamo, kdaj bomo morali vrsto vključiti v rdeči seznam.

Konkreten primer vpliva hitre spremembe habitata, ki jo je povzročil člo-

vek, na število gnezdečih prib je prikazan na sliki 3. Po nastanku njive se je povprečna velikost populacije na sicer majhni površini zmanjšala za okoli 70%. Ali je antropogeni vpliv, predvsem spreminjanje travnikov v njive, potemtakem vzrok tudi za 75% manj gnezd na celotnem V delu Barja v letu 1998? Čeprav sodi vpliv širjenja intenzivnega kmetijstva med možne vzroke, pa še zdaleč ni edini, po moji oceni pa tudi ne najbolj verjeten. Sprememba je lahko namreč tudi posledica odziva populacije na neki povsem naraven dogodek, ki se je zgodil pri nas ali kje v prezimovališču. Nič bolj natančen pa na žalost ne more biti niti odgovor na vprašanje, zastavljeno v naslovu, saj nam za napoved, poleg poznavanja vzrokov, manjkajo tudi podrobnejši podatki časovnega poteka spremembe velikosti populacije: ali se je v zadnjih sedmih letih zmanjševala zvezno, iz leta v leto (deterministično zmanjšanje, na podlagi katerega lahko pričakujemo, da se bo trend nadaljeval), ali pa je bila zabeležena sprememba trenuten, enoleten dogodek (stohastično zmanjšanje). Razvoj populacije v prihodnosti ima tako očitno mnogo možnih scenarijev, od katerih so vsi enako bolj ali manj verjetni; od črnega (tabela 1), ki predvideva, da bo do leta 2002 na celotnem Barju ostalo le še 50 parov, v naslednjih 15-20 letih pa bodo izginile tudi te, do povsem svetlega, ki predvideva, da lahko spremembo pripišemo muhavosti

UGOTOVITVE/ASSESSMENT

velikost populacije v letu 1991 population size in 1991	400*
velikost populacije v letu 1998 population size in 1998	100**
sprememba populacije v sedmih letih (%) change in population in seven years (5)	-75
sprememba populacije na leto (%) change in population per year (%)	-18

PREDVIDEVANJA/FORECAST

po ? letih bo samo še 50 parov after ? years there will be only 50 pairs left	10
po ? letih bo samo še 10 parov after ? years there will be only 10 pairs left	18
po ? letih bo samo še 1 par after ? years there will be only 1 pair left	30

Tabela 1: Teoretični izračuni spreminjanja velikosti populacije prib na celotnem Ljubljanskem barju po enem izmed "črnih scenarijev", po katerem se populacija zmanjšuje že sedem let, trend pa se bo nadaljeval tudi v prihodnje (*neobjavljena ocena lokalnega ornitološkega atlasa, ** preračunano glede na 75% zmanjšanje populacije)

Table 1: Theoretical estimates of the changes in the size of the Northern Lapwing population in the entire area of Ljubljansko barje as per the "worst-case scenario", according to which the decrease in the population of this species, which has been dimin

narave (muhavost v tem primeru pomeni, da naravne zakonitosti še zelo slabo poznamo), populacija pa se bo že v naslednjem letu obnovila.

Nepoznavanje osnovnih parametrov dinamike življenja na Barju je torej krivo, da za dokumentirano "slabo letino prib" v letu 1998 ne moremo določiti vzrokov, povsem nemočni pa smo tudi pri predvidevanju dogajanja v prihodnosti. Prispevek je tako, čeprav opisuje veliko spremembo v naravi, lahko le dokument časa in ne poziv h kakršni koli naravovarstveni akciji. Dovolj nazorno pa tudi kaže, da se moramo, če želimo pri oblikovanju politike ohanjanja naše narave sodelovati s čvrstimi argumenti, opazovanja ptic v Sloveniji lotiti bolj organizirano.

LITERATURA

BERG, A. (1991): Ecology of Curlews *Numenius arquata* and Lapwings *Vanellus vanellus* on farmland. Dissertation thesis, Swedish University of Agricultural Sciences: 173 pp.

BRAČKO, F., ŠOVINC, A., ŠTUMBERGER, B., TRONTELJ, P., M. VOGRIN (1994): Rdeči seznam ogroženih ptic gnezdilk Slovenije. *Acrocephalus* 15 (67): 165 - 180.

GEISTER, I. (1995): Ornitološki atlas Slovenije, DZS, Ljubljana: 287 pp.

HAGEMELER, W. & M. BLAIR (1997): The EBCC atlas of European breeding birds, T & A D Poyser, London: 903 pp.

ŠOVINC, A., TOME, D., P. TRONTELJ (1993): Ornitološki atlas Ljubljanskega barja - poročilo o poteku popisovanja. *Acrocephalus* 14 (60): 145 - 151.

ŠOVINC, A., TOME, D., P. TRONTELJ (1998): Projekt: Ljubljansko barje (zloženka). DOPPS, Ljubljana.

TRILAR T. (1983), Prilagajanja pribe *Vanellus vanellus* novemu biotopu. *Acrocephalus* 4 (15): 3-6.

TUCKER, D. & M. HEATH (1994): Birds in Europe: their conservation status, BirdLife Conservation Series No. 3; Cambridge: 600 pp.

POVZETEK

Primerjava je pokazala, da je v letu 1998 na 49 km² Ljubljanskega barja gnezdilo le 25% vseh prib, prešteti na isti površini v obdobju 1990-1992. Kljub dokumentiranim primerom negativnih vplivov intenziviranja kmetijskih zemljišč na populacijo te vrste pa pravih vzrokov za spremembo ni moč izpostaviti. Povsem nenapovedljiva je tudi prihodnost vrste na Ljubljanskem barju.

SUMMARY

The comparison has shown that on 49 kms large surface of Ljubljansko barje there bred, in 1998, only 25% of all of the Northern Lapwings counted in the same area during 1990 - 1992. In spite of some documented cases of highly negative impacts of intensive farming on the population of this species, no true reasons for such changes can be exposed. Utterly unpredictable is also the future of this species at Ljubljansko barje.

Dr. Davorin Tome, Trnovska 8, 1000 Ljubljana